

STARI VEK 5.st. pr.Kr

Primitivna umetnost

Sklepanje o takratni glasbi na podlagi opazovanje današnjih plemen.

Verski obredi, delo, uspavanke, pomembni dogodki. Poznali ritem in melodijo

Primitivna glasba: glasba, ki nastane nagonsko, brez teoretične podlage

Kultivirana glasba: Človek doda glasbi neko teoretično podlago, jo ustvarja načrtno, miselno, umetniško.

Umetnost starih kultur:

Egipčani, Perzijci, Kitajci, Indijci

Razberemo z najdb, slik, zapisov

Enoglasna glasba, pretežno vokalna včasih tudi vokalno-instrumentalna (harfe, lutnje, piščali,...)

Antična umetnost 1000 pr. Kr. do 4. st. n. št.

Grčija:

4 faze antične glasbe:

homerjevo obdobje

prehodno obdobje

klasično obdobje

helenistično obdobje

Viri: spisi, spomeniki, podobe, zapisane melodije

Zelo cenjena; učenje v šoli, obiskovanje glasbenih prireditev, tekmovanj, obredi, grška drama (zbori) itd.

Enoglasna (deloma vokalna, deloma instrumentalna)

Instrumenti: Lira, khitaris, aulos...

Glasbena teorija je dosegla visoko stopnjo (v 5. st. pr. kr), nauk o tonih in tonovskih intervalih je dobil trdne osnove in tonski sistem je bil izdelan do podrobnosti.

Rim:

- prevzeli so grško kulturo
- glasba je Rimljanom pomenila blišč in zabavo
- pojavijo se TROBILA
- trobila v zasedbi => FANFARE
- ples, ob spremljavi TAMBURINA
- viri: mozaiki

SREDNJI VEK

Starokrščanska umetnost 1-8 st

Enoglasni koral: je enoglasna, umetnostna glasbena oblika, brez spremljave, v latinskem jeziku in z nabožno vsebino. Ime ima po besedi KOR -> prostor za pevce. (chorus) Pevci so moški. Zbirka enoglasnih koralov: GREGORIJANSKI KORAL.

Zapis: nevme (srednjeveške note)

Gregorijanski koral se lahko poje na dva načina:

- na en zlog se poje več različnih tonov - **MELIZMATIČNO** petje

- na en zlog le en ton - **SILABIČNO** petje

Pomen koral: osnova krščanskega obreda, temelj za razvoj večglasja, podlaga kasnejšim skladateljem

Koralne lestvice: dorska, frigijska, lidijska, eolska

Koral premaga posvetno in instrumentalno glasbo. Krščanska vera je prepovedala instrumente - čutnost brez teksta, ne izraža ideje.

Karolinška renesansa 9-10.st

Posvetni koral. Vladarji obujajo antiko. Vladanje Karla Velikega.

Romanika 11-12 st.:

Načeloma prevladuje v tej dobi še vedno enoglasje, vendar pa je koral, razen gregorijanskega, ki je v okviru liturgije ohranil svojo staro podobo, doživel značilno preobrazbo - večglasje.

Gotika 13-14.st

Razcvet **POLIFONIJE**: pomeni večglasje take vrste, kjer je vsak posamezni glas obravnavan samostojno; vse melodije so si enakovredne. Njeno nasprotje je **HOMOFONIJA**.

S tem je odprta pot v renesanso. Žarišče tega razvojnega procesa je bil Pariz. Tu se je v okviru pevskega zbora pri katedrali Notre Dame, razvila osnova glasbene smeri, ki jo lahko imenujemo gotska.

Nove glasbene oblike:

- **MOTET** cerkvena pesem z religiozno vsebino
- **KANON** Na začetku glasovi vstopajo zaporedoma, tako da imitirajo eden drugega in se nato na različne bolj ali manj zapletene načine povezujejo med seboj.

Posvetna glasba pri gotiki: Plemstvo si je želelo duhovne zabave.

Trubadurska lirika (razvoj posvetne glasbe), vaganti (izobraženi pevci)

Razvoj od melodičnega k harmonskemu večglasju.

Instrumentalna glasba še zmeraj v ozadju; fidel, lutnja, psalterij, portativ, tamburin, les, dude...

NOVI VEK

Renesansa 15-16 st

Človek postane središče vsega, osebna samozavest in svoboda, mesta se razvijajo (obrt), ljudje potujejo - nova odkritja. Renesančni umetniki so radi opisovali naravo in pojave v naravi

Zlata doba zborovskega petja

V Italiji

Humanizem: človek postane bistvo vsega

Značilnosti:

- Razcvet **HOMOFONIJE**= večglasje, kjer je ena melodija vodilna, ostale pa jo v akordih podpirajo, njeno nasprotje je polifonija (=vse melodije so enakovredne)
- **A CAPELLA**- pomeni čisto vokalno glasbo brez instrumentalne spremljave

Renesančne šole:

-Angleška šola (*troglasno petje, homofonija*)

-Burgundska šola (*štiriglasni stavek*)

-Nizozemska šola (*imitacija- komponistični postopek, po katerem večglasna skladba nastane na podlagi ene same melodije, imenovane téma. Skladba, v kateri je imitacija teme dosledna, se imenuje kánon.*)

-Rimska šola (*maše, ciklične oblike*)

Beneška šola (*večzborje*)

Pojavijo se nove glasbene oblike:

- **MADRIGAL** večglasna zborovska oblika, posvetna (vsakdanja) vsebina, besedilo je v narodnem jeziku.
- **MOTET** je večglasna vokalna glasbena oblika z verskim besedilom; brez instrumentalne spremljave (t.j. izvaja ga pevski zbor a capella)
- **OPERA**
- **VEČZBORJE** način izvajanja, ko je celoten zbor razdeljen na dva ali tri manjše zборе, ki po možnosti stojijo tudi še na različnih mestih v cerkvi, nastopajo lahko izmenično, pojejo skupaj
- **ŠANSON** - posvetna glasbena oblika
- **LIED** - nemška posvetna glasbena oblika
- **MAŠA**-bogosluzni obred rimskokatoliške cerkve

Renesančna instrumentalna glasba

Instrumenti so podvajali pevske glasove, jih nadomeščali, instrumentalne medigre.

- Fidule in viele
- Šalmaji in flavte
- Serpent in cink
- Psalter

Razvijejo se glasbila s tipkami (orgle, klavikord, čembalo, tabulature)

Plesna glasba; kratki ponavljajoči se deli, plesi SUITA ali PARTITA
Plesi: allemanda (nem.), couranta (fra), sarabanda (špan) gigue (ang)
16. st - 5 notna črta v notnem črtovju

Skladatelji v renesansi:

GIOVANI GABRIELI - pisal skladbe za 4-zborje, Italijan

ORLANDO DI LASSO - Francoz, član zbora, cerkvena glasba

GIOVANNI DA PALESTRINA- Italijan, maše

JAKOBUS GALLUS CARNIOLUS (1550-1591) - slovenec, kromatika (poltoni), maše, moteti, madrigali

Barok 16 st- 1750

Nepravilen, nesorazmeren biser

Glasba v baroku dobi nove značilnosti: veličastna, razkošna, številni okraski, veličastje poudarjajo mogočni zbori, instrumentalne skupine in zlasti orkestri. Zavrže zborovsko petje, osamosvojitve instrumentalne glasbe. Instrumenti so predvsem čembalo, godala in orgle.

Glasba se izvaja v cerkvah, gledališčih in palačah. Namenjena je predvsem visokemu sloju ljudi za razvedrilo in zabavo. Položaj glasbenika je bil slab; smatrali so ga za obrtnika, cenjeni so bili le virtuozi (solo pevci)..

Značilnosti:

- VIRTUOZNOST - improviziranje posameznika, solista
- GENERALBAS (it. BASSO CONTINUO): generalbas slišimo kakor nekakšno spremljavo največkrat čembala in čela, vedno se zapiše z nizkimi basovskimi notami ali notami basa, tem pa so dodane številke, ki pomenijo akorde - velikokrat je bil improviziran
- MOTORIKA ohranjanje hitrosti (tempa) v enem stavku
- KONTRAPUNKT- ohranjanje razmerij med glasovi, nikoli ne smejo biti vzporedne oktave
- DISONANCA
- OKRASKI
- POLIFONIJA
- IMITACIJA

Glasbene oblike v baroku:

- Glasbeno gledališke: **OPERA** (Kastrati - znameniti pevci na področju opere), **BALET**
- Vokalno-instrumentalne: **ORATORIJ** ("mini" opera, besedilo v angleškem jeziku), **KANTATA**
- Instrumentalne: **FUGA** (sklop večih krajših glasbenih oblik, kjer isto glasbeno misel prevzemajo isti glasovi) , **TOCCATA** (glasbena oblika za instrumente s tipkami),
PRELUDIJ (krajša glasbena oblika za klavir ali orgle in je pred ali medigra večjemu glasbenemu delu),
FANTAZIJA (virtuozna skladba improvizacijskega značaja)
- Ciklične oblike: **SUITA** (zaporedje več dvodelnih plesnih stavkov iste tonalitete, ki so si med seboj kontrastni po izvoru, tempu, ritmu),
SONATA (je ciklična (večstavčna) instrumentalna glasbena oblika, ki jo izvaja eden ali dva solistična instrumenta, Izraz sonata izvorno dobesedno pomeni nasprotje kantati), **KONCERT** ...
*koncert (glasbena oblika, ki izhaja iz težnje po uveljavljanju posameznika proti skupini) :
 - Solistični koncert-koncert za solista in orkester, v solistični kadenci solist pokaže svojo virtuoznost (
 - Concerto Grosso - skladba za manjšo skupino solistov in večjo skupino - orkester.

Skladatelji v baroku:

CLAUDIO MONTEVERDI (opera)
JEAN BAPTISTE LULLY
ANTONIO VIVALDI (violinist; "Štirje letni časi", 4 violinski koncerti, ki opisujejo vtise iz narave)
GIUSEPPE TARTINI
JOHAN SEBASTJAN BACH
* pisal vse, razen OPER
* enotna ali TEMPERIRANA uglasitev klavirja
* "Dobro uglašeni klavir", za klavir (čembalo)(preludije, fuga)
* "Brandenburški koncerti" za solistične instrumente in orkester, Air, Toccata, sonate za violino, simfonije...
GEORGE FRIEDERICH HANDEL

1750- Bach umre = konec baroka.

Rokoko začetek 18.st.

V Franciji
Glasba je ljubka, lahkotna, polna okrasja in virtuoznosti
Instrumenti: čembalo, lutnja, violina
Skladatelji:
FRANCAIS COUBERIN
DOMENICO SCARLOTTI

Klasicizem (1750-1827)

Odpor proti baroku
Dunaj
Nova lepota merila: preprostost, razumljivost, simetrija
ukine se generalbas, čembala tako ni več, kontrapunkt zamenja HARMONIJA
Glasbene oblike:
OPERA = odrsko delo v katerem igralci prikazujejo dramsko dogajanje tako, da pojejo ob spremljavi orkestra.
GRATORIJ= ima vse sestavne dele opere, razen scene in pevci se na odru ne gibljejo
PASIJON= posebna vrste oratorija, prikazuje kristusovo trpljenje
KANTATA=vokalna instrumentalna oblika manjšega dosega, pogosto bolj lirična in manj veličastna kot oratorij.
Skladatelji;
JOSEPH HAYDN - oče simfonij in godalnega kvarteta
WOLFGANG AMADEUS MOZART- čudežen deček; Figarova svadba, čarovna piščal, Don Juan, 40. simfonija, mala nočna glasba...
LUDVIK VAN BEETHOVEN - 5. 8 in 9 simfonija, 4. klavirski koncert, opera Fidelio
VERDI: Nabucco, Traviata, Aida